

DYRKNINGSVEJLEDNING

Alm. rajgræs (Lolium perenne)

VÆKSTFORM

Alm. rajgræs er et tuegræs og en flerårig plante, som anvendes både i kortvarige og varige blandinger til slæt og afgræsning. Det er den mest anvendte græsart i græsmarksblandinger. I mange plæneblandinger har alm. rajgræs også en stor andel. Inden for arten findes mange sorter med store forskelle med hensyn til vækstmåde, væksttidlighed om foråret, skridningsdato og varighed (persistens).

JORDBUND

Alm. rajgræs kan frøavlles i alle egne af landet og stiller ikke store krav til jordkvaliteten. Humusjorder er dog ikke egnet til frøavl af plænesorter af alm. rajgræs. På lette sandjorder er vanding en betingelse for at opnå tilfredsstillende udbytter.

SÆDSKIFTE

Rajgræs virker sanerende i et kornrigt sædskifte, idet alvorlige kornsygdomme ikke overlever i rajgræsmarker.

UDLÆGSMÅDE

Alm. rajgræs kan udlægges på to forskellige måder:

- 1) Udlæg i foråret med vårsæd som dækafgrøde, hvor rajgræsset høstes året efter udlæg.
- 2) Udlæg i renbestand i august måned. De sildige sorter og plænetyper skal helst sås inden 20. - 25. august, mens de halvsildige/tidlige og tetraploide skal sås inden den 10. september.

SÅNING

Der anvendes 5 - 10 kg udsæd pr. ha afhængig af sort, frøvægt og såbedets beskaffenhed. Tusindkornsvægten varierer fra ca. 1,5 - 4,0 gram med generelt større tusindkornsvægt i tetraploide end i diploide sorter.

Den laveste udsædsmængde anvendes ved de småfrøede sorter i et perfekt såbed. Det kan være en fordel at så med hver anden tragt, hvis det kniber med at komme ned i udsædsmængde af småfrøede sorter. Der tilstræbes en plantebestand på 100 - 125 pr. m².

Udlæg i vårsæd

Udsædsmængden i dæksæden reduceres til 225 - 275 planter pr. m², og der vælges stråstive sorter med lav karakter for aksnedknækning. Dæksæd gødes moderat og vækstreguleres, så lejesæd undgås. I de diploide sorter sås frø og korn samtidig, og både korn og frø sås på hver anden række. Frøet sås i 1½ - 2 cm's dybde, og kornet i 3 - 4 cm dybde. I de tetraploide sorter sås græsfrøet umiddelbart efter dæksæden i en sådybde på 1 - 3 cm. Evt. anvendes en frøsåkasse, så såning af dæksæd og rajgræs foretages i én arbejds gang. Frøene placeres i fugtig jord i 1 - 3 cm's dybde.

Korn og frø kan blandes og udsås samtidig, men kun når det drejer sig om en storfrøet type. Vær opmærksom på ikke at sådybden ikke må overstige 3 cm.

Snitning af dæksædens halm giver udbyttedgang samt øget risiko for angreb af sneskimmel og hvedens gulstribesygge (Cephalosporium).

Ærter, vintersæd og vinterraps er uegnet til udlæg af rajgræs, hvorimod vårraps er udmærket som dæksæd.

Udlæg i renbestand

Ved udlæg i renbestand i august bør udsædsmængden øges lidt. Når der udlægges i renbestand efter en kornafgrøde, skal der foretages en omhyggelig pløjning med efterfølgende pakning for at undgå for store problemer med spildkornplanter.

Efter raps og ærter kan pløjning evt. udelades, og såbedet tilberedes udelukkende ved harvning.

BEHANDLING

Undgå tærskespild og afsæt kort stub ved høst af dæksæden. Når dæksæden er høstet, skal halmen straks fjernes. Lang stub afpudses, så planterne får mest muligt lys. Dette er især vigtigt ved avl af sildige plænesorter, der er langsommere i efterårsudviklingen. Umiddelbart efter høst vurderes udlægsmarkens bestand, plantetal m.v., så evt. behandlinger kan udføres rettidigt. Et plantetal på 100-125 pr. m² er ønskeligt, men afhængig af sortstype kan langt mindre være tilstrækkeligt, såfremt planterne er veludviklede.

Afpudsning

Bliver rajgræsset kraftigt i løbet af efteråret, eller er der meget spildkorn, bør det afpudses, men ikke senere end 20. oktober da faren for udvintring ellers øges. Spildkornsstriber kan evt. afpudses op til frost for at fremme udvintringen af spildkornet. Spildkornsstriber kan også bekæmpes med 0,12 l Agil pr. ha.

2. års avl

Der kan undertiden være mulighed for at høste to år på samme udlæg. En forudsætning herfor er, at marken er fri for kvik, og plantebestanden ikke er for tæt. Bedste resultat opnås hvis rajgræsset fra starten er etableret på 24 cm's rækkeafstand eller er sået i renbestand. I forhold til en 1. års mark må der kalkuleres med et mindre udbytte i en 2. års mark, men til gengæld spares der omkostninger til nyetablering.

Efter første frøhøst bør halm og stub afbrændes, hvilket er effektivt til at fjerne spildfrø og gamle planterester, der ellers kan hæmme næste års frøsætning. Alternativt afpudses stubben dybt til 2 - 3 cm.

Såfremt en afbrænding ikke kan lade sig gøre, eller halm og efterslæt ønskes udnyttet til foder, kan et godt alternativ til afbrænding være en kvælstoftilførsel med efterfølgende fjernelse af et slæt først i oktober. Den kraftige efterårsvækst virker stærkt hæmmende på spildfrøplanter.

Snitning af frøgræshalm

Snitning af halm efter første høstår forud for 2. høstår er en mulighed. Forudsætningen for et godt resultat er en meget fin snitning, og at materialet fordeles jævnt over arealet. Undersøgelser har vist, at ca. halvdelen af tørstofmængden omsættes i løbet af efteråret, og at halmen indeholder ca. 25 kg N pr. ha. Det må formodes at dette kvælstof kommer rajgræsplanterne til gode. En anden fordel ved snitning er, at det snittede halm i nogen grad forhindrer fremspiring af spildfrø, således at marken forbliver åben. Ulempen ved snitning kan være at forårsvæksten efter år med strenge vintre vil komme sent i gang, da jorden bliver opvarmet langsommere

GØDSKNING

Udlæg i vårsæd

Svage udlæg tilføres 20 - 30 kg N pr. ha først i september måned.

Udlæg i renbestand

Forud for såning af udlægget tilføres 25 - 30 kg N pr. ha. Dette er især vigtigt ved lidt sen såning.

2. års avl

Såfremt der ikke afbrændes, og der ønskes at tage slæt, tilføres der efter frøhøst ca. 70 kg N pr. ha, evt. i form af gylle.

Efter intensiv afgræsning eller navnlig efter afhugning af slæt først i oktober tilføres evt. 25 - 30 kg N pr. ha til stabilisering af planternes næringsbalance. Dette kan udelades, såfremt der i første omgang er tilført rigelige mængder gylle, og der ikke er høstet så stort et slæt.

Forår i frøavlsåret

Der er god økonomi i at optimere kvælstoftildelingen i alm. rajgræs. Der gødes med ca. 170 - 180 kg N pr. ha, under forudsætning af at afgrøden vækstreguleres. Såfremt der ikke vækstreguleres tildeles 120 - 140 kg N pr. ha.

Der gødes ved vækststart sidst i marts til begyndelsen af april. På marker, hvor der er stor forskel i bonitet, vil det være en fordel at graduere gødsningen, således at lavninger og områder, hvor der erfaringsvis sker en høj frigivelse af kvælstof, gødes mindre og høje områder i marken gødes stærkere. Herved sikres, at de høje områder af marker også går i leje, og derved undgås frøspild.

De anførte kvælstofmængder er kun retningsgivende. Hvis marken i maj skønnes underforsynet med N, kan der hen mod skridning tilføres max. 25 kg N pr. ha i form af kalksalpeter/kalkammonsalpeter eller udspøjtet urea.

Landbrugsstyrelsens kvælstofnormer for 2023/2024:
Se dyrkningskalender bagest i dyrkningsvejledningen.

Fosfor og kalium bør være til rådighed med 20 kg P og 50 kg K pr. ha. Græsfrø betaler ikke specielt for tilførsel af P og K, men der er et forbrug. Ligeledes er det nødvendigt at tilføre svovl i mængder på 15 - 20 kg pr. ha.

Gylle er en velegnet gødningsform til rajgræs, såfremt der ikke overdoseres. Der skal kalkuleres med 100 pct. udnyttelse af den målte mængde ammonium-kvælstof. Gylle bør højst udgøre 50 - 60 pct. af afgrødens kvælstofbehov, og resten af kvælstoffet tildeles i form af ren handelsgødning. Gylle bør tildeles midt i april når afgrøden er i vækst.

VÆKSTREGULERING

Forsøg har vist, at vækstregulering giver et sikkert merudbytte i kraftige afgrøder, som er i god vækst og velforsynet med kvælstof. Midler indeholdende 250 g pr. l trinexapac-ethyl kan anvendes med op til 0,8 l pr. ha. (fx. Moddus M). Cuadro kan anvendes med op til 1,2 l pr. ha. Medax Max indeholder 75 g pr. l trinexapac-ethyl og er godkendt med op til 1 kg pr. ha. Herudover kan Medax Top anvendes med op til 1,5 l pr. ha. Læs mere om [midler og doseringer her](#).

Vækstregulering foretages bedst ved begyndende skridning med 0,8 l pr. ha Moddus M eller tilsvarende middel. I kraftige afgrøder af tetraploide sorter kan der 14 dage før skridning behandles ekstra med Medax Top 0,75 l pr. ha, eller 0,4 l pr. ha Cuadro. Det er vigtigt for en vellykket vækstregulering, at afgrøden er i god vækst, temperaturen er høj (12-20 grader C) og at vækstbetingelserne i øvrigt er optimale på behandlingstidspunktet.

Halm fra vækstreguleret frøgræs må generelt ikke anvendes til foder, dog må Moddus M behandlet frøgræs opfodres, hvis behandlingen er udført t.o.m. vækststadiet 33.

Vækstregulerede arealer høstes første gang vandprocenten er under 25 for at undgå dryssespild.

UKRUDT - i dæksæd forår

Inden udlæg af rajgræs skal man ved bekæmpelse i andre afgrøder i sædskiftet sikre sig, at marken er fri for specielt kvik, agerrævehale, ital. rajgræs og blød hejre, da disse er vanskelige eller umulige at rense fra alm. rajgræs. Andre generende græsser i rajgræs kan være knæbøjet rævehale, vindaks, gold hejre, væselhale, alm. rapgræs og enårig rapgræs. Læs mere om [problemukrudsarter her](#).

Ukrudsarter, som i øvrigt kan være vanskelige at fræense, er kamille, skræppe og haremad.

DFF anvendes især mod enårig rapgræs, agerstedmoder, ærenpris og tvetand. For at få effekt på enårig rapgræs anvendes 0,1 - 0,15 l DFF pr. ha i perioden 1 - 5 dage efter såning, og midlet skal udbringes på fugtig jord for at sikre effekten. Frøene skal være dækket af mindst en centimeter jord. Tilsvarende kan Express 50 SX / Trimmer SG bruges med 7,5 g og Nuance Max 75 WG med 5 g pr. ha. Midlerne kan evt. blandes med DFF.

Starane XL kan anvendes i en dosering op til 0,8 l pr. ha. Starane XL anvendes specielt mod burrenerre, pileurt og hanekro. 0,2 l Pixxaro pr. ha har god effekt mod storkenæb. Primus kan anvendes i en dosering fra 0,05 - 0,075 l pr. ha i vårbyg med udlæg. Primus kan i kombination med DFF give en meget bred ukrudtseffekt. Catch anvendt med 0,6 l pr. ha, Zypar 0,6 l pr. ha eller Mustang Forte 0,75 l pr. ha har en bred effekt også på tidsler. Stomp CS kan anvendes i en dosering på op til 1,0 l pr. ha i kombination med andre midler for at opnå effekt overfor specielt enårig rapgræs. Brugen af Stomp CS forudsætter at frøet er dækket, god jordfugtighed, samt at afgrøden er fremspiret.

Ved de tidlige behandlinger er det vigtigt at være opmærksom på nyfremspiring af ukrudt, og følge op hvis nødvendigt.

I vårbyggens stadium 30 - 39 anvendes 1,0 l pr. ha af midler indeholdende 750 g/l MCPA mod tidsler, agerpadderok og korsblomstret ukrudt. Denne behandling er vigtig, da MCPA ikke må anvendes i selve frøavlsåret!

Efterår efter høst af dæksæd

Express 50 SX / Trimmer SG anvendes med 7,5 g og Nuance med 5 g pr. ha. Efter behov kan suppleres med DFF, som er godkendt til mindre anvendelse med 0,07 - 0,15 l pr. ha om efteråret efter høst af dæksæd. Agil er godkendt til mindre anvendelse mod spildkorn og græsukrudt med 0,12 l pr. ha. Tidlig sprøjtning giver bedst effekt. Primera Super / Foxtrot må bruges i dosis 0,4 l pr. ha mod især vindaks, agerrævehale og alm. rapgræs.

Udlæg i renbestand

Enårig rapgræs kan bekæmpes med 0,1 l DFF pr. ha, 0,5 l Boxer pr. ha eller 1,0 l Stomp CS pr. ha fra 1 - 8 dage efter såning. Alle midler kræver, at rajgræsset er sået i 2 - 3 cm's dybde for at undgå skader, og virkningen er meget afhængig af tilstrækkelig jordfugtighed. Express 50 SX / Trimmer SG kan anvendes med op til 7,5 g pr. ha, når græsset har 2 - 4 blade. Express har bred effekt på mange ukrudtsarter, som f.eks. fuglegræs og kamille. Disse minimidler kan evt. kombineres med 0,05 - 0,1 liter DFF pr. ha. Agil er godkendt til mindre anvendelse mod spildkorn og græsukrudt med 0,1 l pr. ha. Tidlig sprøjtning i september (på små spildkornspanter) giver bedst effekt. Primera Super / Foxtrot må bruges i en dosis på 0,4 l pr. ha mod især vindaks, agerrævehale og alm. rapgræs.

Forår i frøavlsåret

Catch anvendt med 0,6 l pr. ha har en bred effekt på småt ukrudt, også på tidsler. Mustang Forte kan bruges i doseringen 0,75 l pr. ha og Zypar 0,5 - 1,0 l pr. ha.

Primus kan anvendes op til 0,15 l pr. ha, hvor ukrudtet er stort allerede fra det tidlige forår. Primus har særlig god effekt mod kamille og burresnerre, men også effekt mod bl.a. storkenæb. Der tilsættes spredklæbemiddel. Mod ærenpris, tvetand og agerstedmoder kan tilsættes 0,07 l pr. ha DFF. I rajgræs, som har været udlagt i vårbyg, kan der anvendes 2,5 l Ariane FG S pr. ha ved temperaturer på over 10 - 12 grader, og ingen udsigt til nattefrost.

Der er gode erfaringer med at kombinere 1,5 l Ariane FG S pr. ha + 0,075 l Primus pr. ha, som sikrer en bred og sikker ukrudtseffekt.

I rajgræs udlagt i renbestand kan Primus eller Starane XL kombineres med DFF i foråret.

Græsukrudt

Enårig rapgræs kan i flere tilfælde konkurrere voldsomt med rajgræsudlægget, især ved etablering i renbestand samt i de finbladede og sildige typer.

Bekæmpelse kan som ovenfor nævnt ske med DFF eller Stomp i udlægsmarken.

Primera Super er godkendt til mindre anvendelse i alm. rajgræs om foråret med 0,5 - 1,0 l pr. ha til bekæmpelse af flyvehavre, vindaks, agerrævehale og alm. rapgræs.

Kerb er godkendt til mindre anvendelse med 0,2 - 0,4 l pr. ha i sidste halvdel af februar mod enårig rapgræs, alm. rapgræs og væselhale. Gælder kun udlæg, som er lagt ud i vårbyg!

Rækkebehandling

Er frøafgrøden etableret i tætte og ubrudte rækker - uden plads til græsukrudt i rækken - er der mulighed for at rækkebehandle mod græsukrudt. Det kan være mekanisk eller kemisk, hvor der behandles mellem rækkerne af frøafgrøden. Både i forsøg og i praksis afprøves rækkebehandling mod ukrudt, og foreløbig ser resultaterne meget lovende ud. Rækkebehandlingen skal planlægges allerede, når afgrøden etableres.

Fx er Kerb godkendt til mindre anvendelse mod græsukrudt i frøafgrøder med 1,0 l pr. ha - udbragt mellem rækkerne med afskærmet sprøjteudstyr i perioden 1. november - 1. marts.

SVAMPESYGDOMME

Alm. rajgræs kan angribes af en række bladsvampe, heriblandt meldug, bladplet, kronrust og sortrust. Rustsvampene kan udvikle sig på frøstænglerne og være meget tabsvoldende. FrøavlsFORSØG, Landsforsøg og forsøg på AU-Flakkebjerg har vist god effekt og økonomi af to svampebehandlinger i maj - juni. Den første behandling foretages sammen med vækstreguleringen ved begyndende skridning og den opfølgende behandling foretages ved blomstring. I marker udlagt i renbestand skal man være opmærksom på rust på et tidligere tidspunkt, og behandle ved behov.

Propulse, Amistar / Mirador, Comet Pro, Entargo, Pictor Active og Balaya, Orius Gold, Folicur Xpert EC 240 kan anvendes i alm. rajgræs.

Hvedens gulstribesygge (Cephalosporium) ses nogle år i marker, hvor udlægget har været svækket af halmrester. Angrebne planter får lyse, stribede blade og dør efterhånden, men ved en efterfølgende frodig vækstperiode kan de tilbageværende sunde planter kompensere en hel del. Sørg for at få dæksædshalmen fjernet hurtigt og effektivt.

SKADEDYR

Af skadedyr skal nævnes fritfluen og løvsnudebillen. Fritfluen angriber specielt rajgræsmarker udlagt i renbestand. Fritfluens 3. generation flyver normalt fra medio august til primo september, og bekæmpelse foretages på dette tidspunkt med Lamdex. Angreb af løvsnudebillen i alm. rajgræs er sjældent og oftest koncentreret på de lettere jorder. Kemisk bekæmpelse er vanskelig, men det kan anbefales at tromle løs jord samt sikre planterne optimal vandforsyning.

HØST

Høsttidspunktet for alm. rajgræs varierer fra ca. 20. juli til ca. 20. august afhængig af sort og til dels af vækstbetingelser. Alm. rajgræs er velegnet til direkte tærskning, når følgende faktorer er opfyldt:

- 1) En ensartet moden afgrøde.
- 2) Afgrøden skal være gået i leje.
- 3) Tilstrækkelig tørringskapacitet, tørring umiddelbart efter frøhøst.

Først når vandprocenten er nede på 20 - 25 pct., er direkte tærskning tilrådelig. Jo mere moden afgrøden er, desto lettere er det at tærskke og eftervejre frøet og dermed sikre en høj spireevne.

Frøet skal omgående gennemluftes med kold luft på tørreri i de første døgn, hvorefter nedtørring til 12 pct. vandindhold kan ske ved tilsætning af varme. Luften bør ikke opvarmes mere end 4°C for at sikre en jævn og skånsom nedtørring. Læs mere om tørring i [Værd at vide om frøtørring](#).

I tvemodne afgrøder, hvor afgrøden "står op", hvor der er risiko for stor dryssepild, eller hvor der ikke er tilstrækkelig tørringskapacitet, kan afgrøden skårlægges ved begyndende drysning og en vandprocent på 40 - 45. Når vandprocenten er 30 - 40 er der stadig en daglig frøtilvækst på 2 - 3 pct., hvilket skal tages i betragtning ved fastlæggelse af skårlægningstidspunktet. Afgrøden bør have en vejringstid på ca. 10 dage for at eftermodne. I en ustabil vejriperiode kan tærskning foretages 4 - 5 dage efter skårlægning, hvis tørringsfaciliteterne er i orden. Læs mere om høst på side 18 i [Værd at vide om frøtærskning](#).

GRUNDINDSTILLING AF MEJETÆRSKEREN

Læs om indstilling af mejetærsker på side 28 i [Værd at vide om frøtærskning](#)

UDBYTTE

Det gennemsnitlige høstudbytte for årene 2019 - 2023 er 1571 kg pr. ha, men udbytter på 1700 - 1800 kg pr. ha er ikke ualmindelige for velplejede marker.

1 m³ råvare vejer ved normal renhed ca. 280 kg pr. m³ men kan variere fra 250 - 350 kg pr. m³. Den højeste frøvægt kan opnås i plænesorter med små tunge frø, der pakker godt sammen.

DYRKNINGSKALENDER
Udlægsareal

- April **Udlæg i dæksæd**
 4 - 12 kg pr. ha, max. 3 cm sådybde
- Maj **Sprøjtning i dæksæd**
 Express, DFF, Primus, Stomp CS, Starane, Zypar, Mustang Forte og Primera Super / Foxtrot må anvendes.
- Aug. **Udlæg i renbestand**
 Lidt større udsædsmængde end ved forårsudlæg.
- Aug. **Høst af dæksæd**
 Undgå spild.
 Afsæt kort stub. Halmen fjernes straks.
- Aug./sept. **Skadedyr**
 Eventuel bekæmpelse af fritfluer med et pyrethroid. (Specielt ved udlæg i renbestand)
- Aug./sept. **Gødskning**
 Svage udlæg tilføres 15 - 30 kg N pr. ha.
 Udlæg i renbestand tilføres 25 - 30 kg N pr. ha før såning.
- Sept./okt. **Ukrudt (udlæg i renbestand)**
 DFF 0,1 l pr. ha mod enårig rapgræs 1 - 8 dage efter såning. Express e.l. kan anvendes, når græsset har 2 - 4 blade.
- Okt. **Afpudsning/afgræsning (udlæg i dæksæd)**
 Afpuds ikke så sent, at der er risiko for frostskaade.

Frøareal

- Mar./apr. **Gødskning**
 170 - 180 kg N pr. ha i kombination med vækstregulering.
 130 - 140 kg N pr. ha uden vækstregulering.
 Sildige og tetraploide sorter har størst N-behov.

Gødningsnorm 2023/2024:

1. - 2 års marker: 180 kg N pr. ha
 Efterårsudlagt, 1. års: 210 kg N pr. ha

Ukrudtsbekæmpelse

- Febr. Kerb mod enårig + alm. rapgræs
- Apr./maj Catch, Mustang Forte, Zypar, Primus og DFF tidlig forår og i marker udlagt i renbestand.
 Ariane FG S kun i 1. års efter vårbyg og i 2. års marker.

Maj/juni Beskyttelsessprøjtning (svampe/skadedyr)

- Bekæmpes efter behov.
 Normalt to behandlinger.

Maj/juni Vækstregulering

- I kraftige afgrøder velforsynet med kvælstof.

Maj/juni Evt. sengødskning

- 10 - 20 kg N pr. ha kort før skridning, hvis marken er underforsynet.

Juni Evt. lugning eller pletsprøjtning
Juli/aug. Skårlægning

- Beg. drysning.
 Tærskning 8 - 10 dage efter Skårlægning.

Juli/aug. Direkte høst

- Ca. 8 dage efter skårlægningstidspunkt.
 Omgående efterbehandling på tørreri
 Nødvendig.

2. ÅRS AVL

- Aug. **Afbrænding**
 Halmen spredes jævnt og afbrændingen skal foregå hurtigt.
- Aug. **Evt. gødskning til slæt**
 Ca. 70 kg N pr. ha - evt. i gylle.
- Okt. **Afgræsning/slæt**
 Afgræsning afsluttes i sidste halvdel af oktober.
 Slæt tages først i oktober efterfulgt af 25 - 30 kg N pr. ha, hvis der er fjernet et stort slæt.

Maj 2024